

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

GENEL KURUL
KARAR

HÜRMET ALPAY VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2020/27651
Karar Tarihi : 18/9/2025

Başkan : Kadir ÖZKAYA
Başkanvekili : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekili : Basri BAĞCI
Üyeler : Engin YILDIRIM
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Yılmaz AKÇİL
Ömer ÇINAR
Metin KIRATLI
Raportör : Özge ULUKAYA
Başvurucular : 1. Hürmet ALPAY
2. İlmiye BAŞYAZICIOĞLU
3. Mehmet Kamil KÖSEOĞLU
4. Mustafa ÖZLÜTÜRK
5. Mustafa Kemal ÖZLÜTÜRK
6. Osman KÖSEOĞLU
Vekili : Av. Burak GÜNEŞ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; kamulaştırma bedelinin taşınmazın kültürel varlığına ilişkin eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaksızın düşük belirlenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvurular 22/7/2020 ve 28/9/2021 tarihlerinde yapılmıştır. Komisyonca başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir. Başvurucular, Bakanlığın görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

4. İkinci Bölüm başvurusunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

5. 2021/40698 ve 2021/50017 numaralı başvuruların eldeki başvuruyla birleştirilmesine karar verilmesi gerekir.

III. OLAY VE OLGULAR

6. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

7. Vakıflar Genel Müdürlüğü (İdare) tarafından, başvuruculara ait olan ve Kayseri'nin Melikgazi ilçesi Camikebir Mahallesi 375 ada 10 parsel sayılı 35,75 m², 11 parsel sayılı 51,50 m² ve 18 parsel sayılı 12 m² yüzölçümlü olan taşınmazların Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu (Koruma Kurulu) kararıyla korunması gereken kültür varlığı olduğuna karar verilmesi sebebiyle 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 15. maddesi gereği kamulaştırılmasına karar verilmiştir.

8. İdare, başvuruculara karşı Kayseri 7. Asliye Hukuk Mahkemesinde (7. Asliye Hukuk Mahkemesi) 15/1/2015 tarihinde, Kayseri 5. Asliye Hukuk Mahkemesinde (5. Asliye Hukuk Mahkemesi) 4/5/2015 tarihinde kamulaştırma bedeli ve tescil davası açmıştır.

9. Mahkemelerce 22/5/2015 ve 9/6/2016 tarihlerinde keşif yapılmış ve bilirkişi raporları alınmıştır. Bilirkişi raporlarında belirtilen hususlar özetle şöyledir:

i. Koruma Kurulu kararıyla dava konusu taşınmazların korunması gereken tarihî eser vasfında olduğu tespit edilmiştir. Pamukhan olarak bilinen eser içindeki taşınmazlar, dükkân ve depolama alanı olarak kullanılmaktadır.

ii. İmar planına dâhil olduğu anlaşılan taşınmazların konumu, çevresindeki yapılaşmalar, belediye ve diğer kamu hizmetlerinden faydalanan olması nedeniyle arsa vasfında olduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple taşınmazların kamulaştırma bedeli 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi kapsamında emsal taşınmazlarla mukayese edilerek belirlenmelidir.

iii. Dava konusu taşınmazlarla aynı parsellerde bulunan ve emsal olduğu belirtilen taşınmazlar, söz konusu taşınmazların satış işlemlerinde piyasa değerinin yansıtılmaması sebebiyle emsal olarak kabul edilmemiştir.

iv. Emsal olarak Kayseri'nin Melikgazi ilçesi Cumhuriyet Mahallesi 254 ada 10 parsel sayılı ve üzerinde yapı bulunmayan arsa vasfındaki taşınmaz alınmıştır. Anılan emsal taşınmazın 13/1/2011 tarihli satış işleminde belirtilen satış değeri dikkate alındığında dava tarihleri itibarıyla m² birim değeri 2.513,96 TL ve 2.636,58 TL'dir.

v. Dava konusu taşınmazlar Cumhuriyet Meydanı'na, Kazancılar Çarşısı'na ve Kapalı Çarşı'ya yakın konumda olup kesici ev aletlerinin satıldığı bölgededir. Taşınmazlar her türlü belediye ve kamu hizmetinden yararlanmaktadır. Emsal taşınmaz ise İnönü Bulvarı'na, Yoğunburç Caddesi'ne ve Kayseri Lisesine yakın olup ticari iş merkezlerine yakındır. Taşınmaz, her türlü belediye ve kamu hizmetinden yararlanmaktadır. Dava konusu taşınmazların ve emsal taşınmazın konumlarının, ticari vasıflarının, merkezî yerlerde ve çarşı içinde bulunmalarının mukayesesi neticesinde emsal taşınmazın dava konusu taşınmazdan daha değerli olduğu anlaşılmıştır. Buna göre dava konusu taşınmazların dava tarihleri itibarıyla m² birim değeri 2.000 TL ve 2.040 TL'dir. Böylece taşınmazların arsa değeri 24.000 TL, 73.287,50 TL ve 105.575,50 TL olarak hesaplanmıştır. Taşınmazların üzerindeki yapıların tarihî eser niteliğinde olduğu dikkate alındığında yapıların Çevre ve Şehircilik Bakanlığının tebliğine göre 5. sınıf D grubu yapı sınıfına dâhil olduğu anlaşılmıştır. Yapıların %60 yıpranma payı gözetildiğinde m² birim fiyatı 2.040 TL olup yapıların toplam değeri 9.792 TL, 29.172 TL ve 31.518 TL'dir. Böylece dava tarihi itibarıyla taşınmazların toplam değerleri 10 parsel sayılı taşınmaz için 102.459,50 TL, 11 parsel sayılı taşınmaz için 137.093,50 TL ve 18 parsel sayılı taşınmaz için 33.792 TL'dir.

vi. Ancak kamulaştırılan taşınmazların ticari vasfının yüksek olması, şehir merkezinde bulunması ve taşınmazlarda günlük ihtiyaçlara yönelik ürünlerin satılması nedeniyle 2942 sayılı Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasının (ı) bendi gereğince %150 oranında objektif değer artışı uygulanmalıdır. Objektif değer artışı dikkate alındığında dava konusu taşınmazların değeri 10 parsel sayılı taşınmaz için 256.148,75 TL, 11 parsel sayılı taşınmaz için 342.733,75 TL ve 18 parsel sayılı taşınmaz için 84.480 TL olarak belirlenmiştir.

10. Başvurucular 18/11/2015 ve 9/12/2016 tarihli dilekçeleriyle bilirkişi raporlarına itiraz etmiştir. Dilekçelerde dava konusu taşınmazlara komşu olan taşınmazlarla ilgili davada kamulaştırma bedelinin çok daha yüksek belirlendiğini ve kamulaştırma bedelinin tespitinde taşınmazın eskilik, enderlik ve sanat değerinin dikkate alınmamasına ilişkin 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğunu belirterek anılan maddenin iptal edilmesi için Anayasa'nın 152. maddesi gereği Anayasa Mahkemesine başvuru yapılmasını ve taşınmazın gerçek değerinin tespit edilmesi için ek bilirkişi raporu aldırılmasını talep etmiştir.

11. Mahkemelerce 14/3/2017 ve 27/12/2016 tarihlerinde tarafların itirazlarının karşılanması için ek bilirkişi raporu alınmasına karar verilmiştir. 7/2/2018 tarihli ek bilirkişi raporunda 18 parsel sayılı taşınmazın tarihî özelliği olması nedeniyle korunması gerekli eski eser niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. Raporda taşınmazın sanat, eskilik ve enderlik değerinin yanında ticari vasfının yüksek olması, taşınmazın günlük ihtiyaçlara yönelik ürünlerin satıldığı bir dükkân olarak kullanılması ve şehir merkezinde olması nedeniyle objektif değer artış oranının %150 olarak tespit edildiği açıklanmıştır. Ayrıca dosyaya sunulan Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi) kararını değerlendirme yetkisinin Mahkemeye ait olduğu ifade edilmiş, başvurucuların dava konusu taşınmaza komşu diğer taşınmazlarla ilgili olarak açtığı davalarda alınan bilirkişi raporları hakkında değerlendirilmelere yer verilmiştir. Son olarak kök raporda yer alan tespitlerde değişiklik yapılmasını gerektiren bir durum bulunmadığı belirtilmiştir. 10 ve 11 parsel sayılı taşınmazlarla ilgili olarak alınan ek bilirkişi raporlarında kök raporlarda yer alan tespitlerin geçerli olduğu açıklanmıştır.

12. 7. Asliye Hukuk Mahkemesince 10/4/2018 tarihinde, dosyada bulunan Bölge Adliye Mahkemesi kararının dikkate alınması suretiyle yeniden değerlendirme yapmak üzere ikinci ek bilirkişi raporu alınmasına karar verilmiştir. 18/9/2018 tarihli ek bilirkişi raporunda kök bilirkişi ve 7/2/2018 tarihli ek bilirkişi raporunda yer alan tespitler tekrar edilmiş, bu raporlarda yer alan kanaatleri değiştiren mahiyette bir durumun tespit edilemediği açıklanmıştır. Başvurucular 18/9/2018 tarihli ek bilirkişi raporuna itiraz etmemiş, 30/11/2018 tarihli dilekçelerinde İdarenin Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) lisansına sahip gayrimenkul değerlendirme uzmanının dâhil olduğu bilirkişi heyetinden yeniden rapor aldırılması yönündeki itirazını kabul etmediklerini beyan etmiştir.

13. 5. Asliye Hukuk Mahkemesi 10 ve 11 parsel sayılı taşınmazların mahallinde iki kez daha keşif yaparak bilirkişi raporları almış ancak bu bilirkişi raporlarını dikkate almadan 7/3/2019 tarihli kararlarıyla ilk bilirkişi raporlarında objektif değer artışı uygulanmaksızın 10 parsel sayılı taşınmaz için 102.602,50 TL ve 11 parsel sayılı taşınmaz için 137.093,50 TL olarak tespit edilen bedellerin davalıların payına göre dağılımının hesaplanması için bilirkişi raporu almıştır.

14. Asliye Hukuk Mahkemeleri 19/2/2019 ve 12/4/2019 tarihlerinde davaların kabulüne karar vermiştir. Kararlarda dava konusu taşınmazların başvurucuların dâhil olduğu davalılar adına olan tapu kaydının iptaline ve taşınmazların Mazbut Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Vakfı (Vakıf) adına tesciline hükmedilmiş, kamulaştırma bedeli 10 parsel sayılı taşınmaz için 102.602,50 TL, 11 parsel sayılı taşınmaz için 137.093,50 TL ve 18 parsel sayılı taşınmaz için 33.792 TL olarak belirlenmiştir. 7. Asliye Hukuk Mahkemesi ayrıca başvurucular aleyhine vekâlet ücretine hükmetmiştir. Kararlarda Bölge Adliye Mahkemesinin 6/4/2017 ve 13/12/2018 tarihli kararlarına değinilerek kamulaştırma bedeli tespit edilirken objektif değer artışı uygulanmaması gerektiği açıklanmıştır.

15. Mahkeme kararlarına karşı başvurucular ve İdare istinaf kanun yoluna başvurmuştur. Başvurucular, istinaf dilekçelerinde dava konusu taşınmazların bulunduğu Pamukhan'daki diğer taşınmazlar için açılan davalarda kamulaştırma bedelinin daha fazla belirlendiğini ancak bu hususta sunulan bilirkişi raporlarının dikkate alınmadığını belirtmiştir. Taşınmazların üzerindeki yapının değerinin 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmadan hesaplanmasının taşınmazların gerçek değerinin tespit edilmesine engel olduğunu vurgulanmıştır. Anılan maddenin Anayasa'ya aykırı olması sebebiyle iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasını talep etmiş, ayrıca 7. Asliye Hukuk Mahkemesinin başvurucular aleyhine vekâlet ücretine hükmetmesinin hatalı olduğunu açıklamış, son olarak dava konusu taşınmazların değerinin düşük belirlendiğini belirtmiştir.

16. Bölge Adliye Mahkemesi 3/6/2020 tarihinde 18 parsel sayılı taşınmaz yönünden verilen hükmün yalnızca vekâlet ücreti yönünden düzeltilmesine 4/6/2021 tarihinde ise 11 parsel sayılı taşınmaz bakımından davalı olarak gösterilmesine rağmen taşınmaz maliki olmadığı anlaşılan H.Ö. hakkında husumetten ret kararı verilmemesi ve bir kısım davalı lehine vekâlet ücretine hükmedilmemesi sebebiyle 5. Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının kaldırılmasına, H.Ö. yönünden davanın husumetten reddine, diğer davalılar yönünden ise davanın kabulüne, kamulaştırma bedelinin 137.093,50 TL olarak tespiti ile 11 parsel sayılı taşınmazın Vakıf adına tesciline karar vermiştir. Bölge Adliye Mahkemesi 1/7/2021 tarihli kararıyla 10 parsel sayılı taşınmaz yönünden istinaf başvurularını reddetmiştir. Kararlarda, taşınmazların arsa vasfında kabul edilmesinin ve buna göre emsal araştırılması yapıp tespit edilen emsallerle kıyaslama yapılarak taşınmazların değerinin tespit edilmesinin doğru

olduğunu belirtmiştir. Bölge Adliye Mahkemesine göre taşınmazların üzerindeki yapıların değeri 2942 sayılı Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi gereğince yaşına ve sınıfına uygun şekilde Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca yayımlanan listelere göre yıpranma payı düşülerek tespit edilmiştir. Bu sebeple hükümde düzeltilen hususlar hariç olmak üzere başvuruçuların istinaf itirazları yerinde değildir. Kararlarda Bölge Adliye Mahkemesi kararının kesin olduğu belirtilmiştir.

17. Nihai kararlar 24/6/2020, 29/8/2021 ve 30/8/2021 tarihlerinde başvuruçular vekiline tebliğ edilmiştir.

18. Başvuruçular 22/6/2020 ve 28/9/2021 tarihlerinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

19. Kamulaştırma bedelinin tespitiyle ilgili hukuk için bkz. *Abdulaziz Çelik ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2015/18941, 29/11/2018, §§ 18,19.

20. 2863 sayılı Kanun'un "*Tanımlar*" başlıklı 3. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Bu Kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır:

a) Tanımlar:

(1) "*Kültür varlıkları*"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

...

(4) "*Koruma*"; ve "*Korunma*"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

(5) "*Korunma alanı*"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

..."

21. 2863 sayılı Kanun'un "*Devlet malı niteliği*" başlıklı 5. maddesi şöyledir:

"Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir.

Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır."

22. 2863 sayılı Kanun'un "Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları" başlıklı 6. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

(a) *Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,*

(b) *Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,*

..."

23. 2863 sayılı Kanun'un "Tespit ve tescil" başlıklı 7. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"...

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese hanı, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti, envanterlenmesi Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılır.

.."

24. 2863 sayılı Kanun'un "Kamulaştırma" başlıklı 15. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Taşınmaz kültür varlıkları ve bunların korunma alanları, aşağıda belirlenen esaslara göre kamulaştırılır:

...

(b) *Menşei vakıf olup da çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların korunma alanlarının kamulaştırılmaları, Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılır. Bu maksat için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur.*

...

(d) *Kamulaştırmalarda bedel takdirinde, taşınmaz kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz.*

(e) *Kamulaştırma işlemleri, bu Kanun hükümleri ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yapılır.*

..."

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

25. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (Sözleşme) ek 1 No.lu Protokol'ün "Mülkiyetin korunması" başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasadaki öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez."

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

26. Kamulaştırma bedel tespitiyle ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları için bkz. *Abdulaziz Çelik ve diğerleri*, §§ 21-24.

27. AİHM, *Kozacıoğlu ve Türkiye* (B. No: 2334/03, 19/2/2009) kararında; kamulaştırılan kültürel, tarihî, mimari ya da sanatsal değere sahip olarak nitelendirilen taşınmazların rayiç bedellerinin hesaplanmasının zor olduğunu açıklamıştır. Özellikle söz konusu taşınmazların değerinin piyasadaki aynı statüye veya aynı mimari ve tarihî özelliklere sahip olmayan mülklerle kıyaslanarak tespit edilmesinin güç olduğunu vurgulamış ancak bu durumun taşınmazın değerinin tespitinde anılan özelliklerin gözardı edilmesini hiçbir şekilde haklı göstermediğini ifade etmiştir. AİHM kararda 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince taşınmazın enderliğinden, mimari ve tarihî özelliklerden kaynaklanan değerinin kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınmasının mümkün olmadığını belirtmiş; taşınmazın söz konusu özellikleri sebebiyle oluşan değer kaybının ise kamulaştırma bedelinin belirlenmesinde gözönüne alındığını açıklamıştır. AİHM'e göre bu değerlendirme sistemi kültürel, tarihî, mimari ya da sanatsal değere sahip olarak nitelendirilen taşınmazın bakım masraflarını üstlenen malikin cezalandırılmasına sebep olabileceği gibi maliki, taşınmazın belirtilen özelliklerinden kaynaklanan herhangi bir değerden de mahrum bırakılmaktadır (*Kozacıoğlu/Türkiye*, §§ 67-70).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

28. Anayasa Mahkemesinin 18/9/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucu İmiye Başyazıcıoğlu Yönünden

29. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 51. maddesi ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün (İçtüzük) 83. maddesi gereği başvurunun istismar edici, yanıltıcı ve benzeri nitelikteki davranışlarıyla bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığının tespit edilmesi hâlinde başvuru reddedilir ve yargılama giderleri dışında ilgilinin 2.000 Türk lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasıyla cezalandırılmasına karar verilir.

30. Anılan düzenlemelerde genel olarak bir hakkın öngörüldüğü amaç dışında ve başkalarını zarara sokacak şekilde kullanılmasının hukuk düzenince himaye edilmeyeceğini ifade eden hakkın kötüye kullanılmasının bireysel başvuru alanında özel olarak ele alındığı açıkça görülmüştür. Bu bağlamda bireysel başvuru usulünün amacına açıkça aykırı olan ve Anayasa Mahkemesinin başvuruyu gereği gibi değerlendirmesini engelleyen davranışların başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak değerlendirilmesi mümkündür (S.Ö. [2. B.], B. No: 2013/7087, 18/9/2014, § 28; *Mehmet Güven Ulusoy* [GK], B. No: 2013/1013, 2/7/2015, § 31).

31. Bu kapsamda özellikle Anayasa Mahkemesini yanıltmak amacıyla gerçek olmayan maddi vakalara dayanılması veya bu nitelikte bilgi ve belge sunulması, başvurunun değerlendirilmesi noktasında esaslı olan bir unsur hakkında bilgi verilmemesi, başvurunun değerlendirilmesi sürecinde vuku bulan ve söz konusu değerlendirmeyi etkileyecek nitelikte yeni ve önemli gelişmeler hakkında Anayasa Mahkemesinin bilgilendirilmemesi suretiyle başvuru hakkında doğru bir kanaat oluşturulmasının engellenmesi, medeni ve meşru eleştiri sınırları saklı kalmak kaydıyla bireysel başvuru amacıyla bağdaşmayacak surette hakaret, tehdit veya tahrik edici bir üslup kullanılması, söz konusu başvuru yolu kapsamında ihlalin tespiti ile ihlal ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin amaçla bağdaşmayacak surette içeriksiz bir başvuruda bulunulması durumunda başvuru hakkının kötüye kullanıldığı kabul edilebilecektir (*S.Ö.*, § 29; *Mehmet Güven Ulusoy*, § 32; *Osman Sandıkcı* [1. B.], B. No: 2013/6297, 10/3/2016; *Selman Kapan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/7302, 20/4/2016).

32. Başvurucu İlmiye Başyazıcıoğlu 9/4/2020 tarihinde vefat etmiştir. Buna rağmen Av. Burak Güneş 22/7/2020 ve 28/9/2021 tarihlerinde İlmiye Başyazıcıoğlu'nun anayasal haklarının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuru yapmış, başvuru formlarında da İlmiye Başyazıcıoğlu'nun ölümünden bahsetmemiştir.

33. Kamu gücü tarafından hakkı ihlal edilen kişinin bireysel başvuru yapmadan önce ölmesi durumunda ölen kişi adına bir başkası tarafından bireysel başvuru yapma imkânı bulunmamaktadır (*Abdurrehman Uray* [1. B.], B. No: 2013/6140, 5/11/2014, § 30).

34. Açıklanan gerekçelerle başvuru tarihinden önce vefat eden başvurucu adına vekâlet ilişkisi sona eren avukat tarafından yapılan bireysel başvuruların *başvuru hakkının kötüye kullanılması* nedeniyle reddine karar verilmesi gerekir.

35. Bu durumda Av. Burak Güneş hakkında Anayasa Mahkemesini yanıltıcı nitelikte başvuru yapması nedeniyle 6216 sayılı Kanun'un 51. maddesi ve İçtüzük'ün 83. maddesi uyarınca taktiren 2.000 TL disiplin para cezasına hükmedilmesi gerekir.

B. Diğer Başvurucular Yönünden

1. Başvurucuların İddiaları ve Bakanlık Görüşü

36. Başvurucular; kendilerine ait tarihî Pamukhan'da bulunan taşınmazların kamulaştırılmasına karar verildiğini, kamulaştırma bedeli ve tescil davaları açıldığını açıklamıştır. Pamukhan'daki taşınmazların aynı adada ancak farklı parsel numaralarıyla tapuda kayıtlı olduğunu, her bir taşınmaz için farklı mahkemelerde kamulaştırma bedeli ve tescil davası açıldığını belirtmiştir. Mahkemelerce başvuru konusu davalarda dava konusu taşınmazların m² birim fiyatının emsal taşınmazlar için açılan davalarda tespit edilen değerden daha düşük belirlendiğini ileri sürmüştür. Taşınmazların yapı değeri tespit edilirken 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince enderlik, eskilik ve sanat değerinin dikkate alınmadığını, böylece taşınmazların gerçek değerlerinin tespit edilemediğini dile getirmiştir. Başvurucular, yargılamada anılan düzenlemenin taşınmazın gerçek değerinin tespit edilmesine engel olması nedeniyle Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürdüklerini ancak bu iddianın mahkemelerce değerlendirilmediğini ifade etmiştir. Sonuç olarak başvurucular, bu nedenlerle mülkiyet ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

37. Bakanlık görüşünde; Anayasa Mahkemesince yapılacak değerlendirmede başvuruculara kamulaştırma bedelinin ödenip ödenmediğinin mağdur sıfatının devam edip etmediği bakımından dikkate alınması gerektiği açıklanmıştır. Başvurucuların iddialarının kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu vurgulanmış; mahkemelerin davalarda maddi olay ve olgular ile delilleri değerlendirdikleri, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanmasını, uyumsuzlukla ilgili vardıkları sonucu ve kullandıkları takdir yetkisinin sebeplerini gerekçelendirdikleri belirtilmiştir. Başvurucuların iddia ve savunmalarını makul şekilde yetkili mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olduğuna ve delillerini gereği gibi sunabildiğine dikkat çekilmiştir. Yapılacak incelemede Anayasa ve ilgili mevzuat hükümleri, Anayasa Mahkemesi içtihadı ve somut olayın kendine özgü koşullarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.

38. Başvurucular, Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında başvuru formlarındaki iddialarını tekrarlamıştır.

2. Değerlendirme

39. Anayasa'nın "Mülkiyet hakkı" başlıklı 35. maddesi şöyledir:

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

40. Anayasa'nın "Kamulaştırma" başlıklı 46. maddesi şöyledir:

"Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır."

41. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder. Başvurucunun şikâyetlerinin Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

42. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Mülkün Varlığı

43. Mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden şikâyet eden bir kimse, önce böyle bir hakkının var olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle öncelikle başvurunun Anayasa'nın 35. maddesi uyarınca korunmayı gerektiren mülkiyete ilişkin bir menfaate sahip olup olmadığı noktasındaki hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekir (*Cemile Ünlü* [2. B.], B. No: 2013/382, 16/4/2013, § 26; *İhsan Vurucuoğlu* [1. B.], B. No: 2013/539, 16/5/2013, § 31). Somut olayda kamulaştırılan taşınmazlar, başvuru sahiplerinin mülkiyetinde bulunduğundan mülkün varlığı noktasında tartışma bulunmamaktadır.

ii. Müdahalenin Varlığı ve Türü

44. Anayasa Mahkemesinin çok sayıda kararında da belirtildiği üzere taşınmazın kamulaştırılması mülkten yoksun bırakma niteliği taşımaktadır (*Mehmet Akdoğan ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 32; AYM, E.1988/34, K.1989/26, 21/6/1989; E.2011/58, K.2012/70, 17/5/2012). Somut olayda benzer şekilde taşınmazların kamulaştırılarak Vakıf adına tesciline karar verilmesi başvuru sahiplerinin mülkten yoksun kalması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla somut olaydaki müdahale mülkten yoksun bırakmaya ilişkin ikinci kural çerçevesinde incelenmelidir.

iii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

45. Anayasa'nın 13. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

46. Anayasa'nın 35. maddesinde mülkiyet hakkı sınırsız bir hak olarak düzenlenmemiş, bu hakkın kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilceği öngörülmüştür. Mülkiyet hakkına müdahalede bulunulurken temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen Anayasa'nın 13. maddesi de gözönünde bulundurulmalıdır. Anılan madde uyarınca temel hak ve özgürlükler ölçülülük ilkesine aykırı olmaksızın Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Dolayısıyla mülkiyet hakkına yönelik müdahalenin Anayasa'ya uygun olabilmesi için kanuna dayanması, Anayasa'nın sözüne aykırı olmaması, kamu yararı amacı taşınması ve ölçülülük ilkesi gözetilerek yapılması gerekir (bazı farklarla birlikte bkz. *Recep Tarhan ve Afife Tarhan* [1. B.], B. No: 2014/1546, 2/2/2017, § 62).

(1) Genel ilkeler

47. Anayasa'nın 46. maddesinde öngörülen kamulaştırma, Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınmış olan mülkiyet hakkına getirilmiş anayasal bir sınırlamadır. Bu itibarla 46. maddede belirtilen kamulaştırmanın anayasal ögelerine uygun bir düzenleme 35. maddeye bir aykırılık oluşturmayacaktır. Kamulaştırma, Anayasa'da özel mülkiyetin kamuya geçirilmesi konusunda başvurulabilecek bir yöntem olarak düzenlenmiş olup bir taşınmaz üzerindeki özel mülkiyet hakkının malikin rızası olmaksızın kamu yararı için ve karşılığı ödenmek kaydıyla devlet tarafından sona erdirilmesidir (AYM, E.2017/110, K.2017/133, 26/7/2017, §§ 12, 15).

48. Anayasa'nın kamulaştırmayı düzenleyen 46. maddesine göre kamulaştırmanın devlet ve kamu tüzel kişileri tarafından yapılabilmesi, kamu yararının bulunması, kamulaştırma kararının kanunda gösterilen esas ve usullerine uyması, gerçek karşılığın kural olarak peşin ve nakden ödenmesi kamulaştırmanın anayasal ögeleridir. Temel unsurunun kamu yararı olduğu kabul edilen kamulaştırma, özel mülkiyet alanına devletin bir müdahalesidir. Kamulaştırma işlemi, taşınmaza el koymaya zorunlu kalındığında kamu yararının özel mülkiyet hakkından üstün tutulduğu durumlarla sınırlı olarak ve Anayasa'da belirlenen usul güvenceleri izlenerek yapıldığında hukuka uygun sayılır (AYM, E.2017/110, K.2017/133, 26/7/2017, § 11).

49. Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlere yönelik sınırlandırmaların Anayasa'nın sözüne aykırı olamayacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ölçütlerinden biri de *Anayasa'nın sözüne uygunluktur*. Anayasa Mahkemesi, somut olaya uygun düştüğü takdirde kamu gücünü kullanan organların temel hak ya da özgürlüklere yaptıkları müdahalelerin Anayasa'nın sözüne uygun olup olmadığını da değerlendirir. Böyle bir değerlendirme yapılması, Anayasa'nın 13. maddesinin emredici hükmünün bir gereğidir (*Kadri Enis Berberoğlu (2)* [GK], B. No: 2018/30030, 17/9/2020, § 68; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 79).

50. Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan "*Anayasa'nın sözü*" ifadesi Anayasa'nın metnini yani lafzını ifade etmektedir. Temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelerin Anayasa'nın sözüne uygun olması şartı özellikle Anayasa'nın çeşitli maddeleriyle getirilen *ek güvenceler* söz konusu olduğunda önem taşımaktadır. Anayasa, çoğu durumda bir hak veya özgürlüğü yalnızca tanımakla yetinmeyerek onun kullanılmasını garanti altına almak için bazı yönlerini ayrıca vurgulayarak veya bazı yönlerine belli bir önem atfederek koruma altına alır. Anayasa koyucununun bir hakkı tanınmanın yanında o hakkın norm alanına giren bir boyutunu ayrıca ve özel olarak ifade etmesi, buna ilişkin ek bir güvence getirmesi de mümkün olabilmektedir (*Kadri Enis Berberoğlu (2)*, § 69; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, § 79).

51. Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında kamulaştırmanın taşınmazın gerçek karşılığının ödenmesi şartıyla kullanılacak bir yetki olduğu hükme bağlanmıştır. Gerçek karşılığının ödenmesi Anayasa'nın 46. maddesiyle maliklerin lehine olarak getirilen özel bir güvence mahiyetindedir. Dolayısıyla taşınmazın gerçek karşılığı ödenmeden yapılan kamulaştırma işlemleri Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasındaki gerçek karşılığın ödenmesi güvencesinin yanı sıra peşin ödeme güvencesine de aykırı olacaktır (bazı farklarla birlikte bkz. *Kübra Yıldız ve diğerleri* [GK], B. No: 2018/32734, 28/7/2022, § 61). Öte yandan Anayasa'nın 46. maddesinin ikinci fıkrasında kesin hükme bağlanan artırım bedelinin nakden ve peşin olarak ödenmesi gerektiği belirtilmiş böylece kesin hükme bağlanan artırım bedeli yönünden de nakden ve peşin olarak ödeme güvencesi getirilmiştir. Kesin hükme

bağlanan artırım bedeli taşınmazın gerçek karşılığının bir unsurudur. Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında gerçek karşılığın peşin ödenmesinden bahsedildikten sonra ikinci fıkrasında kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedelinin peşin ödenmesi gerektiği düzenlenerek gerçek karşılık güvencesi açıklanmıştır (*Muammer Bulut* [GK], B. No: 2020/9066, 21/11/2024, § 61).

52. Gerçek karşılığın ödenmesi aynı zamanda ölçülülük ilkesinin de bir gereğidir. Kamulaştırma suretiyle mülkiyet hakkına yapılan müdahalelerde, hedeflenen kamu yararı ile malikin bireysel yararı arasında gözetilmesi gereken adil denge ancak malike taşınmazın gerçek karşılığının peşin ödenmesi suretiyle sağlanabilir. Diğer bir ifadeyle kamulaştırma suretiyle mülkiyet hakkına müdahalede bulunulan durumlarda malike taşınmazın gerçek karşılığının peşin olarak ödenmesi, müdahaleyle malike yüklenen aşırı külfetin telafi edilmesini temin eden temel bir araçtır. Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında gerek kamulaştırmada gerekse idari irtifak kurulmasında taşınmazın gerçek karşılığının ödeneceği hükme bağlanmakla kamu yararı ile malikin menfaatleri arasındaki dengeyi kuracak bedelin taşınmazın gerçek karşılığı olduğu ifade edilmiştir. Buna göre kamulaştırmanın anayasal öğelerinden biri *gerçek karşılık* olduğundan kamulaştırılan taşınmazın bedeline dair yasal düzenlemelerin Anayasa'da öngörülen *gerçek karşılık* ölçütüne uygun olması gerekmektedir. Buna göre kamulaştırılan taşınmazın gerçek bedelinin malike ödenmesi, orantılılık ilkesinin bir gereğidir (bazı farklarla birlikte bkz. *Kübra Yıldız ve diğerleri*, § 62).

53. Anayasa'nın 46. maddesine özel mülkiyette bulunan taşınmazların gerçek karşılıklarının nakden ve peşin olarak ödenmesi, anılan maddenin ikinci fıkrasında sayılan istisnai hâllerde taksitlendirme süresinin beş yılı aşmaması, taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faizin uygulanması kamulaştırma için belirtilen esaslardır (bazı farklarla birlikte bkz. AYM, E.2018/104, K.2020/39, 16/07/2020, § 188).

54. Peşin ödeme güvencesi, gerçek karşılığın taksitle ödenmemesinin ötesinde kamulaştırma bedeli ve kesin hükme bağlanan artırım bedelinden oluşan gerçek karşılığın en geç taşınmazın idare adına tescil edildiği tarihte ödenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla Anayasa'nın 46. maddesinde belirtilen kamulaştırmanın anayasal öğelerine uygun bir kamulaştırma işleminden bahsedilebilmesi için taşınmazın gerçek karşılığının ve kesin hükme bağlanan artırım bedelinin yalnızca tek seferde ödenmesi yeterli olmayıp bu ödemenin en geç taşınmazın idare adına tescil edildiği anda yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda Anayasa'nın 46. maddesinde yer alan taksitlendirme hâlleri bulunmamasına rağmen kamulaştırma bedeli ve kesin hükme bağlanan artırım bedelinden oluşan gerçek karşılığın taşınmazın mülkiyetinin idareye geçtikten sonra ödenmesi peşin ödeme güvencesine aykırılık oluşturacaktır (*Muammer Bulut*, § 64).

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

55. Somut olayda başvuruçulara ait taşınmazların Koruma Kurulu kararıyla korunması gereken kültür varlığı niteliği taşıdığına tespit edilmesi üzerine İdare tarafından kamulaştırma bedeli ve tescil davaları açılmıştır. Asliye Hukuk Mahkemelerince hükme esas alınan bilirkişi raporlarında taşınmazların arsa vasfında olduğu belirlenmiş; kamulaştırma bedelleri, emsal taşınmazla kıyaslanarak tespit edilmiştir. Bilirkişi raporlarında kamulaştırılan taşınmazların dükkân olarak kullanılması nedeniyle taşıdığı ticari vasıf sebebiyle %150 objektif değer artış oranının uygulanması gerektiği ifade edilmiş, 18 parsel sayılı taşınmaza ilişkin olarak hazırlanan ek bilirkişi raporunda belirtilen özelliklerin yanı sıra taşınmaz

üzerindeki yapının sanat, eskilik ve enderlik değeri dikkate alındığında aynı oranda objektif değer artışı uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

56. Başvurucular öncelikle kamulaştırma bedellerinin emsal nitelikteki taşınmazlar için açılan bedel ve tescil davalarında tespit edilen kamulaştırma bedellerine göre daha düşük belirlendiğinden yakınmıştır. Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden yapılan inceleme neticesinde başvurularda ait taşınmazlar için Asliye Hukuk Mahkemelerince tespit edilen m² birim değerinin tespit edilen değer aralığında yer aldığı, böylece başvurularda ait taşınmazlar için kamulaştırma bedeliyle aynı yapı içinde olduğu anlaşılan taşınmazlar için mahkemelerce takdir edilen kamulaştırma bedelleri arasında önemli ölçüde bir fark bulunmadığı görülmüştür. Buna göre başvurucuların kamulaştırma bedelinin emsal taşınmazlara göre düşük belirlendiğine yönelik iddialarının bir temeli bulunmamaktadır.

57. Başvurucuların diğer şikâyeti kamulaştırma bedeli tespit edilirken 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince eskilik, enderlik ve sanat değerinin dikkate alınmaması nedeniyle kamulaştırma bedelinin gerçek değer altında belirlendiğine ilişkindir.

58. 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde kamulaştırmalarda bedel takdirinde taşınmaz kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değerinin dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir. Böylece herhangi bir istisnaya yer verilmeksizin kamulaştırma bedelinin kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmadan hesaplanması gerektiği öngörülerek taşınmazların sayılan özelliklerinin kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınması kesin olarak engellenmiştir.

59. Kamulaştırılan taşınmaz kültür varlığının eskilik, enderlik ve sanat değerinin taşınmazın değerini etkileyip etkilemediği veya taşınmazın değerini ne ölçüde etkilediği teknik ve uzmanlık gerektiren bir konu olup açıklanan hususlara ilişkin tespitlerin yapılması uzman mahkemelerin ve Yargıtayın bu konudaki uzman dairelerinin yetki ve görevindedir. Mülkiyet hakkı kapsamında yapılan bireysel başvurularda kamulaştırma bedelinin ve bedeli etkileyen unsurların tespit edilmesi, değerlendirilmesi veya hesaplanması Anayasa Mahkemesinin yetki ve görevine dâhil değildir. Bununla birlikte özel mülkiyete konu olan ve kültür varlığı niteliğinde olduğuna karar verilen taşınmazların eskilik, enderlik ve sanat değerinin kategorik olarak kamulaştırma bedelini etkilemeyeceğinin kabul edilmesini gerektiren herhangi bir sebep yoktur. Bu bağlamda eskilik, enderlik ve sanat değeri taşıyan taşınmazların kamulaştırma bedelinin tespit edilmesindeki güçlüklerin, kamulaştırma bedelinin taşınmazların açıklanan özellikleri dikkate alınmadan belirlenmesini haklı kılmadığı açıktır (bkz. § 27).

60. Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında kamulaştırmada *gerçek karşılığın* ödeneceği hükmüne bağlanarak kamu yararı ile malikin menfaatleri arasındaki dengeyi kuracak bedelin taşınmazın gerçek karşılığı olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kamulaştırma işleminin Anayasa'nın 46. maddesine uygun olduğunun kabulü malike taşınmazın gerçek karşılığına tekabül eden kamulaştırma bedelinin ödenmesine bağlıdır. Bu bağlamda bedel üzerinde uzlaşmanın sağlanamaması üzerine açılan kamulaştırma bedeli ve tescil davasına ilişkin yargılama sürecinden beklenen, mahkemelerce gerçek bedele denk gelen kamulaştırma bedelinin tespit edilerek malike ödenmesinin sağlanmasıdır. Anayasa'nın 46. maddesi gereğince gerçek değere tekabül etmesi gereken kamulaştırma bedelinin taşınmazın değerini etkileyen tüm özellik ve niteliklerinin dikkate alınmasıyla belirlenmesi gerektiği açıktır. Aksi durumda malike *gerçek karşılık güvencesine* aykırı olarak gerçek değeri

karşılama bir kamulaştırma bedelinin ödenmesi ihtimali doğacaktır. Ancak 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan düzenleme gereği kamulaştırılan taşınmazın eskilik, enderlik ve sanat değerinin taşınmazın gerçek değerini etkilediği tespit edilse dahi kamulaştırma bedeline yansıtılması mümkün değildir. Dolayısıyla belirtilen düzenleme taşınmazın değerine etki etmesi hâlinde, kamulaştırma bedeli belirlenirken gözetilmesi gereken eskilik, enderlik ve sanat değerinin dikkate alınmasını -Anayasa'nın 46. maddesinde öngörülen *gerçek karşılık güvencesine* aykırı olarak- bütünlüyle engellemektedir.

61. Somut olaya konu kamulaştırma bedel ve tescil davalarında alınan bilirkişi raporunda Pamukhan'da bulunan taşınmazın ticari vasfıyla birlikte sanat değeri sebebiyle %150 oranında objektif değer artışı uygulanması gerektiği belirlenmiş ancak belirtilen tespite ilişkin olarak Mahkemelerce bir değerlendirme yapılmadan kamulaştırma bedelleri objektif değer artışı uygulanmaksızın tespit edilmiştir. Öte yandan 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan düzenleme kamulaştırma bedeli belirlenirken taşınmazların açıklanan özelliklerinin dikkate alınmasını kesin olarak engellemektedir. Dolayısıyla 2863 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan hüküm karşısında, dava konusu taşınmazların eskilik, enderlik ve sanat değerinin kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınması mümkün değildir. Sonuç olarak taşınmazların değerine etki etse dahi eskilik, enderlik ve sanat değerinin, kamulaştırma bedelinin tespitinde dikkate alınması ihtimalini ortadan kaldıran düzenleme nedeniyle başvuru Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında yer alan *gerçek bedel güvencesi*nden mahrum bırakılmıştır. Dolayısıyla başvuruların mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin Anayasa'nın 13., 35. ve 46. maddeleri çerçevesinde Anayasa'nın sözüne uygunluk ölçütünü karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

62. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

VI. GİDERİM

63. Başvurular, ihlalin tespiti, yeniden yargılama yapılması ve tazminat talebinde bulunmuştur.

64. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca *eski hâle getirmenin* yani *ihlalden önceki duruma dönüşmesinin* sağlanmasıdır. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilmeden önce ihlalin kaynağının belirlenmesi gerekir. Buna göre ihlal; idari eylem ve işlemlerden, yargısal işlemlerden veya yasama işlemlerinden kaynaklanabilir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

65. Mevcut başvuruda ihlalin kanundan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kanundan kaynaklanan ihlal durumunda giderim yöntemi olarak iki seçenek öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Anayasa Mahkemesinin *Sabri Uhrağ* ([GK], B. No: 2017/34596, 29/12/2020) kararında uygulanan eski hâle getirme kuralı çerçevesinde kanuni düzenleme yapılması hususundaki keyfiyetin Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesidir. İhlalin giderimini sağlayabilecek bir diğer yöntem ise Anayasa Mahkemesinin *Hulusi Yılmaz* ([GK], B. No:

2017/17428, 1/12/2022) kararında benimsenmiştir. Anayasa Mahkemesi ihlalin kanundan kaynaklandığı hâllerde giderimin ne şekilde yapılacağı ile ilgili olarak anılan kararlarda ilkeleri tespit etmiştir.

66. Bu çerçevede Anayasa kurallarının bağlayıcılığını düzenleyen Anayasa'nın 11. maddesi ve hâkimin öncelikle Anayasa kurallarını dikkate alarak uyumsuzlukları çözmesini emreden Anayasa'nın 138. maddesi hâkimin Anayasa'ya uygun karar vermesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Anayasa'nın 152. maddesi de hâkime davada uygulayacağı kanun hükmünün Anayasa'ya uygun olup olmadığını inceleme görevi yüklediğine dikkati çekmek gerekir. Ancak somut olayda bireysel başvuru öncesi yapılan yargılama sırasında olağan yargı yerleri, başvuru sahiplerinin davanın esasını doğrudan etkilediği anlaşılan kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunu iddia etmelerine rağmen Anayasa'nın 152. maddesi kapsamında bir itiraz başvurusunda bulunmamıştır. Bununla birlikte yeniden yapılacak yargılamada anılan Anayasa hükmü çerçevesinde davada uygulanacak kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığı yönünde itirazda bulunulabilmesi mümkündür (bazı farklarla birlikte bkz. *Hulusi Yılmaz*, §§ 65, 66).

67. Diğer taraftan yeniden yapılacak yargılamada uygulanacak kanun hükmünün temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşma hükümlerine aykırı olması durumunda Anayasa'nın milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınarak uyumsuzluğun çözülebileceğine yönelik 90. maddesinin son fıkrası hükmü de uygulama alanı bulabilir. Ancak Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulması, başvuruya konu olayın koşulları dikkate alındığında daha doğru bir yoldur (*Hulusi Yılmaz*, § 67).

68. Sonuç olarak anılan Anayasa hükümlerine göre mevcut başvuru bakımından mülkiyet hakkının ihlalinin ve sonuçlarının giderilmesi amacıyla aşağıda belirtilen tedbirlerin uygulanması gerekir:

- Bireysel başvurunun amacına ve işlevine uygun şekilde benzeri ihlallerin de önüne geçilebilmesi amacıyla kanuni düzenleme yapılması hususundaki keyfiyetin TBMM'ye bildirilmesine karar verilmesi gerekir. Nitekim 30/4/2021 tarihli ve 31470 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'ne ekli İnsan Hakları Eylem Planı'nda kamulaştırma bedeli takdir edilirken, taşınmaz kültür varlıklarının enderlik ve sanat değerinin dikkate alınacağı ifade edilmiştir. Taşınmazın gerçek değerine tekabül etmesi gereken kamulaştırma bedelinin tespiti bakımından açıklanan yönde tedbirlerin ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesinin önemi olduğu açıktır.

- Diğer taraftan yeniden yapılacak yargılamada uygulanacak kanun hükmünün temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşma hükümlerine aykırı olması durumunda Anayasa'nın milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınarak uyumsuzluğun çözülebileceğine yönelik 90. maddesinin son fıkrası hükmü de uygulama alanı bulabilir. Ancak Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasının başvuruya konu olayın şartları dikkate alındığında daha doğru olduğu açıktır. Bu sebeple yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğundan kararın bir örneğinin Kayseri 5. Asliye Hukuk Mahkemesi ile Kayseri 7. Asliye Hukuk Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

Hasan Tahsin GÖKCAN ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ bu görüşe katılmamışlardır.

69. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Başvuruların BİRLEŞTİRİLMESİNE,

B. 1. Başvurucu İlmiye Başyazıcıoğlu yönünden başvurunun *başvuru hakkının kötüye kullanılması* nedeniyle REDDİNE OYBİRLİĞİYLE,

2. Avukat Burak Güneş'in 6216 sayılı Kanun'un 51. maddesi ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 83. maddesi uyarınca 2.000 TL disiplin para cezası ile CEZALANDIRILMASINA OYBİRLİĞİYLE,

C. Diğer başvurular yönünden mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA OYBİRLİĞİYLE,

D. Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE OYBİRLİĞİYLE,

E. Kararın bir örneğinin mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulup başvurulmayacağına Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca takdiri için yeniden yargılama yapılmak üzere Kayseri 5. Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2015/125, K.2019/157 ve E.2015/126, K.2019/156) ve Kayseri 7. Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2015/13, K.2019/65) GÖNDERİLMESİNE Hasan Tahsin GÖKCAN ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

F. Kanundan kaynaklandığı tespit edilen sorunun çözümü için keyfiyetin Türkiye Büyük Millet Meclisine BİLDİRİLMESİNE Hasan Tahsin GÖKCAN ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

G. Başvuruların tazminat taleplerinin REDDİNE OYBİRLİĞİYLE,

H. 1.422,10 TL toplam harcın 446,90 TL'sinin başvurular Hürmet Alpay, Mehmet Kamil Köseoğlu ve Mustafa Kemal Özlütürk'e, kalan 975,20 TL'sinin ise anılan başvurular ile birlikte Mustafa Özlütürk ve Osman Köseoğlu'na ÖDENMESİNE, 30.000 TL vekâlet ücretinin ise başvurulara MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

İ. Ödemelerin kararın tebliğini takiben başvuruların Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

J. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 18/9/2025 tarihinde karar verildi.

GİDERİM YÖNTEMİYLE İLGİLİ KARŞIOY GEREKÇESİ

1. Mahkememiz çoğunluğu tarafından ihlalin giderimi ile ilgili olarak ihlalin yasama organına bildirilmesi ve yeniden yargılama yapılması önerilmiştir. İhlal kanundan kaynaklandığı halde yeniden yargılama ile ilişkin temel gerekçe olarak da Anayasa'nın 152. Maddesi uyarınca Anayasa'ya aykırı kanun hükmünün iptali için başvuru yapılması imkanını sağlama olduğu ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesinin de norm denetimi dışında anayasal yetki kapsamında yaptığı diğer yargılama görevleri sırasında "mahkeme" sıfatıyla çalıştığı gözetildiğinde giderim şekline ilişkin bu karara katılmamaktayım.

2. Doktrinde sıkça belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi'nin iki statüsü bulunmaktadır. İlki "Anayasa Organı" statüsü, ikincisi ise "Yüksek Mahkeme" statüsüdür. Anayasa Organı statüsü, Mahkemenin anayasanın üstünlüğü ilkesinin (m.11) gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla Anayasada öngörülen hukuksal ve siyasal sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla donatıldığı yetkilerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle anayasal denetimle yüksek devlet iradesine katkı sağlama yetki ve fonksiyonu nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nin yasama ve yürütme organları ile birlikte üçüncü Anayasa Organı olduğu kabul edilmektedir (bkz. Hekimoğlu, M. M. (2004). *Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları*, Ankara: Detay Yayıncılık, s. 65-73; Grabenwarter, C. (2014). *Hukuk Düzeni Hiyerarşisinde Anayasa*, Kafkas, H. (Çev.), içinde Depenheuer, O. ve Grabenwarter, C. (Ed.), Doğan, İ. (Çev. Ed.), *Anayasa Teorisi* (s. 403-428), Ankara: Lale Yayıncılık, s. 418-421; Gören, Z. (2020). *Anayasa Hukuku*, 5. B. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 307).

3. Anayasa Mahkemesi'ne Yüksek Mahkeme statüsü ile önemli görevler verilmiştir. Anayasa'da Mahkeme'ye verilen görevlerden ilki kanunların, TBMM İç Tüzüğü'nün, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasa'ya uygunluğunun denetimi, siyasi partilerin mali denetimi ve TBMM'nin milletvekilleri hakkındaki bazı kararlarının denetlenmesiyle ilgilidir. Bu görev ve yetkiler, yasama ve yürütme organlarının ilgili işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetleme ve aykırı bulunması durumunda iptal kararı verilmesi amacıyla verilmiştir. Bu görevler Mahkeme Genel Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. Anayasa'ya göre düzenleyici işlemlerin (kanun, İçtüzük, CBK) Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesinin amacının ise, hukuk düzeninde Anayasa'ya aykırı düzenlemelerin iptal kararlarıyla ortadan kaldırılmasının ve yeni bir düzenleme yapılmasının yasama organının takdirine bırakılması olduğu anlaşılmaktadır.

4. Anayasa'nın 152. maddesinde "bir davaya bakmakta olan mahkemenin uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse ... Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır." denilerek mahkemelere itiraz yoluyla somut norm denetimine başvurma yetki ve görevi verilmiştir. Başka deyişle itiraz yoluyla iptal istemi mahkemeler için hem bir yetki, hem de Anayasa'ya aykırı normun denetlenmesini sağlama yönünde verilen bir görev niteliğindedir.

5. Yukarıda değinildiği üzere Anayasa uyarınca Anayasa Mahkemesi düzenleyici işlemlerin denetimi dışında başka konularda da yetkilidir. Örneğin Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu Yüce Divan görevi kapsamında bir "ceza mahkemesi" olarak, bireysel başvuru görevi kapsamında Bölümler ve Genel Kurul ise "anayasal haklar mahkemesi" sıfatıyla çalışmaktadır. Bireysel başvurunun kendine özgü bir dava niteliğinde olduğu konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Şu halde Anayasa Mahkemesi, düzenleyici

işlemlerin denetimi dışındaki görevleri sırasında Bölüm ve Genel Kurul olarak çalışmalarında anılan 152. madde yönünden “diğer mahkeme” niteliğiyle görev icra etmektedir. Bu durumda gerek Yüce Divan yargılaması gerekse bireysel başvuru yargılaması sırasında Bölümler veya Genel Kurul’un uygulamakta olduğu kuralın Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasıyla “norm denetimi Genel Kurulu’na” itiraz yoluyla iptal isteminde bulunması Anayasa’nın bir gereğidir.

6. Nitekim Siyasi Parti Kapatma davalarıyla görevli AYM Genel Kurul’u siyasi parti kapatma davalarında uyumsuzluğa konu davada uygulanacak kanun hükmündeki Anayasa’ya aykırılıkların incelenmesini istediğinde dava konusu kuralı norm denetimi sıfatıyla görev yapacak olan Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu’na taşımıştır. Bu yöndeki örnek bazı kararlar için bkz.: AYM, E.1998/2, K.1998/1, 09/01/1998; E.2000/86, K.2000/50, 12/12/2000; E.2010/17, K.2010/112, 08/12/2010. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla gerçekleştirdiği yargılamalarda da aynı yetkiyi kullanabilmektedir.

7. Anayasa’da kurulan hukuksal sistem uyarınca Anayasa’ya aykırı kurallar soyut ve somut norm denetimi yoluyla iptal edilerek hukukun üstünlüğü ve hukuk devletinin gerçekleştirilebilmesi sağlanmak istenmiştir. Bu maksatla yalnızca siyasal partilere iptal davası açma yolu tanınmamış, mahkemelere de itiraz yoluyla iptal isteminde bulunma görevi yüklenmiştir. Bireysel başvuruda Anayasa Mahkemesi Bölümü veya Genel Kurulu’nun hak ihlalinin kanundan kaynaklandığına ilişkin kararı, kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasının çok ciddi olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda kuralın iptali için ilgili mahkemeler gibi Anayasa Mahkemesi bölümleri veya Genel Kurulu’nun da Anayasa tarafından görevlendirilmiş olduğu sonucuna ulaşmak gerekmektedir. Bu nedenle hak ihlalinin giderim yöntemi olarak yeniden yargılama yapılması için dosyanın mahkemesine gönderilmesi yerine iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi Norm Denetimi Genel Kurulu’na gönderilmesi Anayasa ile verilen görevin bir gereğidir.

8. Belirtilen görüşe karşı şöyle bir itiraz akla gelebilir. Bu itiraz sadedinde 6216 sayılı Mahkemenin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısında böyle bir düzenleme olduğu halde bu kural yasama çalışmaları sırasında metinden çıkarıldığına göre, yasama organının Mahkeme’ye bu görevi vermediğinin söylenebileceği ileri sürülebilir. Fakat anılan Taslak metninden bu yetkinin çıkartılmasının gerekçesi, bu yetkinin Anayasa’ya aykırı olduğu görüşü değildir. Gerekçe, yetkinin Mahkemeye verilmesinin tartışmalara neden olacağı ve yerinde olmayacağı nedenlerine dayandırılmıştır. Taslak metinde bu yetkinin yer alması ve esasında yetkinin Anayasayla bağdaştığına ilişkin yaklaşım dahi aslında Anayasa’nın 146 vd. maddeleri ile 152. maddesinin böyle bir yetkiyi kapsadığı anlamına gelmektedir. 6216 Kanunda Mahkeme’nin görev ve yetkileriyle ilgili düzenlemelerin kaynağı da Anayasanın 146 ila 153. maddeleridir.

9. Ayrıca, yasama organına çağrı niteliğinde bir bildirim yapılmasının da hak ihlalinin ortadan kaldırılabilmesi için yeterli giderim sağlayabileceği ileri sürülebilir. Gerçekten ihlalin kanundan kaynaklandığı örneklerde AYM yeniden yargılamada hukuki yarar bulunduğu ilgili mahkemenin Anayasa’nın 152. maddesindeki yolu işletebilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasına ve kararın yasama organına bildirilmesine karar vermektedir (bkz. Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022).

10. İhlal kararında yeniden yargılamaya ve ihlalin yasama organına bildirilmesine karar verilmesine rağmen (itirazın iptal yolu veya yeni düzenleme yapılması şeklinde bir) giderim sağlanamayan çok sayıdaki kararlar içerisinde örnek olarak birkaç kararı (Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Fikret Aslan [GK], B. No: 2019/41241, 25/2/2025) bakılabilir. Giderim sağlanamayan örnekler bakımından hukuk düzeninde Anayasa'ya aykırı kanun hükümlerinin yürürlükte kalması gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu sonuç Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini (AY m. 11) ve bu ilkenin güvencesi olan anayasal denetim yolunu bertaraf etmektedir. Bu nedenle hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşebilmesi ve Anayasa'ya aykırı kuralların bir an önce hukuk düzeninden ayıklanabilmesi için 152. maddede yer alan emredici yetkinin kullanılması gerekmektedir.

11. Açıklanan nedenlerle, giderim yöntemi olarak yeniden yargılama yapılması ve ihlalin yasama organına bildirilmesi yerine ihlale yol açan kuralın iptali amacıyla itiraz başvurusu yapılması yönünde karar alınması gerektiği görüşümdedir.

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

KARŞIOY GEREKÇESİ

1. Kamulaştırma bedelinin taşınmazın kültürel varlığına ilişkin eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaksızın düşük belirlenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruda Mahkememiz çoğunluğunun başvuru Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerektiği şeklindeki kararına katılmaktayım. Bununla birlikte Mahkememiz çoğunluğu giderim olarak "*Kararın bir örneğinin mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulup başvurulmayacağına Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca takdiri için yeniden yargılama yapılmak üzere Kayseri 5. Asliye Hukuk Mahkemesine gönderilmesine*" karar vermiştir.

2. Bu dosyada ihlal, bireysel başvuruya konu uyumsuzluğun esasını doğrudan ilgilendiren 2863 sayılı Kanun'un "Kamulaştırma" başlıklı 15. maddesinin birinci fıkrasının "*Kamulaştırmalarda bedel takdirinde, taşınmaz kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz*" şeklindeki (d) bendinden kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki bu durumda ulaşılan ihlalin giderimi olarak kanaatimizce bireysel başvuruya konu uyumsuzlukta "*uygulanacak kural*"ın Anayasa'ya aykırılığının değerlendirilmesine ilişkin hukuki zeminin tesisi gerekmektedir.

3. Anayasa'nın 148. maddesi kapsamında Anayasa Mahkemesinin sahip olduğu bireysel hak ihlallerini giderme yetkisi, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesiyle bireysel başvuru kararları kapsamında tespit edilen ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedebilme yetkisine sahip olmak şeklinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu minvalde ihlalin ve sonuçlarının nasıl giderileceği hususunda -bireysel başvuru yetkisinin doğal bir sonucu da olarak- Anayasa Mahkemesi yetkili kılınmıştır.

4. Bireysel başvuru inceleme görevi esnasında ihlale neden olan kanun hükmünün çoğunluk kararında belirtilen yola ihtiyaç duyulmadan, Anayasa'ya uygunluk denetiminin yapılması amacıyla Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunca gerçekleştirilecek olan norm denetimi yoluna taşınması gerekmektedir.

5. Bu sayede ihlalin sonuçlarının giderilmesinin, "*Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi*" başlıklı Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasında "*Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kamısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.*" şeklinde tanımlanan itiraz başvurusu yoluyla gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

6. Bu hüküm gereğince bireysel başvuru incelemelerinde Anayasa Mahkemesi, ulaşılan ihlal sonucunun bireysel başvuruya konu uyumsuzlukta uygulanan açık kanun hükmünden kaynaklanması durumunda, Anayasa'nın 152. maddesi gereğince "*davaya bakmakta olan mahkeme*" sıfatını haiz olduğundan bu madde hükmü gereğince kuralı norm denetimi görevi yapacak olan Anayasa Mahkemesi heyetinin incelemesine sunmalıdır.

7. Anayasa Mahkemesi de norm denetimi incelemesi sonucunda Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna ulaşırsa –ki böyle bir durumda bireysel başvuru incelemesinde Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanunun açık hükmünden kaynaklandığı biçimindeki bir kanaate ulaşması nedeniyle norm denetiminde bu kuralın Anayasa'nın mülkiyet hakkı ile ilgili 35. maddesine aykırı olduğu sonucuna ulaşması gerekecektir- bu durumda ihlalin kaynağı olan kanun hükmü iptal edileceğinden, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrası gereği olan asıl etkili giderim de böylece sağlanmış olacaktır.

8. Bu yönü ile bakıldığında Anayasa Mahkemesi, ihlalin giderimi bağlamında 50. maddede yer alan farklı seçeneklerden uygun gördüklerini devreye sokabilmektedir. Bu minvalde ihlalin bizzat bireysel başvuruya konu uyumsuzluğu sonuçlandırılmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte olan kanun hükmünden kaynaklanması ve bahse konu kanun hükmünün daha farklı bir sonuca ulaşmayı engelleyen açıklıkta bir düzenleme içermesi durumunda artık bu hükmün norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesince incelenmesi gerekir.

9. Bununla birlikte, burada ihlalin kanundan kaynaklanması konusuyla ilgili olarak öncelikle bir hususun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin kanundan kaynaklandığı iki farklı durum söz konusu olabilmektedir. Birincisinde, müdahalenin dayanağı olan güvenceli bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu durumda bir anlamda eksik düzenleme hali söz konusudur. İkincisinde ise müdahalenin dayanağı olarak açık bir kanun hükmü mevcuttur ve ihlal, derece mahkemelerince yeniden yargılama yapılması durumunda farklı yönde karar çıkmasına imkan vermeyen bu açık kanun hükmünden kaynaklanmaktadır. İşte burada giderim yönünden ancak bu biçimde açık bir kanun hükmünün varlığı durumunda itiraz yolunun çalıştırılması mümkündür. Eksik düzenlemeye dayalı bir kanunilik ihlali söz konusu olduğu ve dolayısıyla ortada somut bir kural bulunmadığı durumlarda ise giderim yönünden niteliği gereği itiraz yolunun çalıştırılması uygun olmayacaktır.

10. Bireysel başvuru inceleme sürecinde uyumsuzluğun esasını çözecek kuralda Anayasa'ya aykırılık olması durumunda öncelikle vurgulamak gerekir ki Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 152. maddesi kapsamında bir yetki sorunu bulunmamaktadır. Bahse konu yetki, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinden ziyade Anayasa'nın 152. maddesinden kaynaklanmaktadır.

11. Bu konuda yetki ile ilgili şu temel ilkeye bakmak konunun daha iyi kavranmasına da yardımcı olacaktır. Kamu hukukunda *"yetkisizlik asıl ve yetki istisna"* olduğundan, kamusal yetki kullanan tüm organ, kurum ve kişilerin sadece kendilerine açıkça verilen yetkiyi kullanma imkanı bulunmaktadır. Yine bu ilkenin gereği olarak kullanılan yetkinin ya Anayasa ya da kanunda öngörülmüş olması zorunludur. Verilmemiş bir yetkinin hukuk sistemimizde içtihatla kabulü mümkün değildir.

12. Dolayısıyla, konumuz bağlamında açıklığa kavuşturulması gereken asıl husus şudur: Bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesinin, ihlale yol açan kanun hükmünü, norm denetimi sıfatıyla çalışan Anayasa Mahkemesinin (Genel Kurulun) önüne itiraz yoluyla taşıma konusunda açık bir yetkisi var mıdır?

13. Bu bağlamda ilk olarak normlar hiyerarşisinde en üstte yer alan Anayasa metnine bakmak gerekmektedir. Konumuzla ilgili yetkinin dayanağı açıkça Anayasa'nın 152. maddesinde yer almaktadır. Bu madde, şartlar gerçekleştiğinde tüm mahkemelere itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisi tanır. Maddenin bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesi için de geçerli olduğu ise izahıta varestedir. Aksi durumda bu biçimdeki temel anayasal yetki Anayasa Mahkemesinden esirgenmiş olacaktır.

14. Nitekim bugüne kadar Anayasa Mahkemesi, bir diğer önemli görevi olan siyasi parti kapatma davalarında önündeki davada uygulanacak kanun hükmündeki Anayasa'ya aykırılıkların incelenmesini istediğinde dava konusu kuralı norm denetimi sıfatıyla görev yapacak olan Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Geçmişte bunun çok sayıda örneği mevcuttur (bu yöndeki örnek bazı kararlar için bkz.: AYM, E.1998/2, K.1998/1, 09/01/1998; E.2000/86, K.2000/50, 12/12/2000; E.2010/17, K.2010/112, 08/12/2010).

15. Benzer bir yaklaşımla Yüce Divan sıfatıyla gerçekleştirdiği yargılamalarda da Anayasa Mahkemesi, önündeki ceza davasının değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kanun hükümlerinde Anayasa'ya aykırılık görmesi durumunda aynı şekilde kuralı norm denetimi yapacak olan Anayasa Mahkemesinin önüne taşıyabilir.

16. Dolayısıyla bu aşamada açıklığa kavuşturulması gereken husus, Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen şartların bireysel başvuru kapsamında inceleme yapan Anayasa Mahkemesinde bulunup bulunmadığıdır.

17. Bu itibarla burada davada "uygulanacak kural" hususunun, bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesi'nin itiraz yolunu işletmesi usulü yönünden ele alınıp açıklanması gerekmektedir. Bilindiği üzere Anayasa Mahkemesi, norm denetiminde itiraz başvurularının ilk incelemesini gerçekleştirirken, "uygulanacak kural" ile kastedilenin davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte kurallar olduğunu kabul etmektedir (Örnek olarak bkz.: AYM, E.2000/56, K.2000/28, 17/10/2000; E.2013/14, K.2013/56, 10/4/2013; E.2015/76, K.2017/53, 15/11/2017, § 3; E. S.: 2018/8, K. S.: 2018/85, K.T.: 11/07/2018, § 2; E.2023/68, K.2024/190, 05/11/2024; E.2025/95, K.2025/92, 22/04/2025, § 2).

18.Yine ifade etmek gerekir ki Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru incelemelerinde davaya bakan mahkeme olduğu, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğinin tespit edilmesi ve bu ihlalin giderilmesi noktasında bağlayıcı kararlar vermek suretiyle nihai hüküm tesis etmeye yetkili bir mahkeme sıfatı taşıdığı, yargısal denetim yetkisini kullandığı, bu denetimi yargısal usullerle gerçekleştirdiği ve bireysel başvuru yolunun bir hak arama yolu olarak bir dava niteliği taşıdığı tartışmasız bir gerçektir.

19. Hal böyle olduğundan bireysel başvuruya konu uyumsuzluğun çözümünde ihlale sebebiyet veren kanun hükmü bireysel başvuru incelemesi sürecinde Anayasa Mahkemesi tarafından açıkça Anayasa'ya aykırı görülürse, norm denetimi sıfatıyla bu konuda vereceği karara kadar Anayasa Mahkemesinin davayı geri bırakma yetkisini kullanması pekala mümkündür.

20. Yukarıda da belirtildiği üzere bireysel başvuru inceleme sürecinde Mahkemenin, ihlale yol açan kuralın denetimi için itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurmasının açık Anayasal dayanağı, Anayasa'nın 152. maddesi hükmüdür.

21. Dolayısıyla, bu konuda Anayasa'da açık bir yetki öngörülmüşken, bu yetkinin hukuksal dayanağı açısından 6216 sayılı Kanun'da veya başka bir kanunda hüküm bulunup bulunmaması hiçbir önem taşımamaktadır. Aksine, Anayasa'nın açık hükmüne rağmen 6216 sayılı Kanun'daki düzenlemelerden hareketle bu yetkinin kullanılmayacağı şeklindeki görüş önemli bir Anayasa'ya aykırılık teşkil edecektir.

22. Bu itibarla Anayasa'nın 152. maddesinin açık hükmü karşısında bireysel başvuru incelemelerinin başlayacağı dönemde 6216 sayılı Kanun'un hazırlık aşamasında bu yetkinin Anayasa Mahkemesine açıkça verilmesi şeklindeki bir düşünceye rağmen daha sonra bundan vazgeçilmesinden hareketle Anayasa Mahkemesinin bahse konu yetkiyi kullanamayacağı biçimindeki görüşe de katılmak mümkün değildir. Zira bu biçimdeki görüş hem kamu hukukunda yetki ile ilgili yukarıda yer verilen temel ilkeler hem de normlar hiyerarşisi gereği Anayasa'nın 152. maddesine aykırı bir kanun çıkarılmayacağı gerçeği karşısında hukuken savunulamaz.

23. Ek olarak, buradaki yetki konusunu, Anayasa Mahkemesinin siyasi sistem içerisinde bir "anayasal organ" olması yönünü de göz önünde tutarak ele almak gerekir. Zira, Anayasa Mahkemesi, gerçekleştirdiği denetimin önemine binaen bir "anayasal organ" olarak öngörülmüş olup bu minvalde Mahkemenin yetkilerinin dayanağı noktasında Anayasa hükümlerinin çok daha farklı bir değeri ve konumu bulunmaktadır.

24. Nitekim Anayasa Mahkemesinin anayasal organ sıfatını vurguladığım bir karşıoyumdaki açıklamalarım, Anayasa'nın 152. maddesinin bireysel başvuru incelemelerinde, ihlale neden olan kuralın Anayasa'ya aykırılığı durumunda temel bir pozitif dayanak işlevi görmesi gerektiği görüşünü güçlü bir biçimde desteklemektedir. Bu nedenle bahse konu karşıoydaki ilgili kısımlara aşağıda aynen yer vermek uygun olacaktır:

"Anayasa kurallarında da görüldüğü üzere Anayasa Koyucunun yargı erki içerisinde Anayasa Mahkemesine yönelik bu yaklaşımı, devletin yasama ve yürütme erklerini oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı gibi Anayasa Mahkemesini de bir 'anayasal organ' şeklinde öngördüğünü ortaya koymaktadır. Bunun içindir ki Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı gibi bir anayasal organ olmasından hareketle Anayasa Mahkemesinin oluşumu, görev ve yetkileri, sahip olduğu güvenceler ve çalışma usulü Anayasa'da oldukça detaylı biçimde düzenlenmiştir.

Nitekim doktrinde de Anayasa Mahkemesinin yargı organının bir parçası ve yüksek mahkeme niteliği taşımakla birlikte bir diğer özelliği olarak bir 'anayasal organ' olduğuna özellikle vurgu yapılmakta olup fonksiyonunun mahiyetinin Mahkemeye yargı içerisinde özel ve öncelikli bir mevki verdiği ifade edilmektedir. Avrupa doktrinde de Anayasa Mahkemelerini herhangi bir yüksek mahkeme değil, bir anayasal organ olarak görme eğilimi mevcut olup, bu bağlamda somut örnek olarak Federal Alman Anayasa Mahkemesinin aynı zamanda anayasal organ olduğu çok net biçimde ifade edilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin anayasal organ olabilmesi için sadece Anayasa'da zikredilmesi yeterli değildir. Mahkemenin bir anayasal organ olarak kabul edilebilmesi için statüsü ve önemli yetkilerinin de Anayasa'da düzenlenmiş olması gerekir. Yine bir anayasal

organ olmanın iki önemli sonucu olarak diğer anayasal organlar gibi Anayasa Mahkemesi de kendi içtüzüğünü çıkarma yetkisine sahiptir ve diğer anayasal organlardan daha alt bir konumda olmadığı gibi örgütlenme bakımından anayasal organlardan bağımsız konumdadır.

İşte bu nedenledir ki bir anayasal organ olması nedeniyle Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev, yetki ve işleyişinin doğrudan Anayasa tarafından ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olmasının bir sebebi vardır. Anayasa'nın kendisine verdiği görev ve yetkilerin bir gereği olarak yasama organını denetleyen Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve işleyişinin yasama organının takdirine bırakılmamasıyla anayasa yargısının anlamının zayıflaması önlenmiştir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin statüsü, görev ve yetkileri, denetim yolları ve kapsamı, kararlarının özellikleri ve çalışma ve yargılama usullerinin Anayasa'da detaylı biçimde belirlenmiş olması nedeniyle bu konularda ayrıntı ile ilgili kanun koyucuya sadece sınırlı bir düzenleme yetkisi tanınmış olduğu görülmektedir. Bu durumun yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı üzere Anayasa Mahkemesinin yasama organını denetlemesinden kaynaklandığı açıktır. Zira denetleyen organın hukuki statüsü ile görev ve yetkilerini belirleme yetkisinin denetlenen organa bırakılması mümkün olamaz¹.

Bunun içindir ki Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usullerini düzenleyen 6216 sayılı Kanun önemli ölçüde Anayasa tarafından getirilen ayrıntılı Anayasal hükümleri açıklayıp tekrar etmektedir. Bu durum diğer yüksek mahkemelere kıyasla Anayasa Mahkemesinin konumu açısından oldukça önemli bir anayasal güvence olarak görülmektedir². Anayasa Mahkemesinin oluşumu, görev ve yetkileri ve çalışma usulü ve benzeri konuların ayrıntılı biçimde Anayasa'da düzenlenmesi nedeniyle yapısında veya görevlerinde bir değişiklik yapılabilmesi ancak bu konudaki bir Anayasa değişikliği ile mümkün hale gelebilecektir³." (Bkz.: "AYM, E.2023/104, K.2023/177, K.T.: 11/10/2023" künyeli kararda Yusuf Şevki Hakyemez'in karşıoyu: §§ 24-29).

25. Yukarıda sıralananlar bağlamında, bir anayasal organ olması hususu da dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin görevinin ifası noktasında sahip olduğu yetkilerle ilgili olarak asıl bakılması gereken yerin Anayasa hükümleri olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında 6216 sayılı Kanun'da bahse konu yetkinin açıkça verilmemiş olmasının bu yetkinin varlığı ile ilgili değerlendirmelerde hiçbir hukuki değeri bulunmamaktadır.

26. Zira bir anayasal organ olarak Anayasa Mahkemesinin yetkileri ile ilgili asıl bakılması gereken hukuki düzlem Anayasa'dır. Anayasa'nın 152. maddesi, bu yönü ile siyasi parti kapatma davaları ve Yüce Divan sıfatıyla bakılan davalarda olduğu gibi bireysel başvuru incelemelerinde de Anayasa Mahkemesine davaya bakmakta olan mahkeme sıfatı ile önündeki uyumsuzluğa uygulanacak somut kanun hükmünü itiraz yolu ile norm denetimi sıfatıyla görev yapan Anayasa Mahkemesinin önüne taşıma yetkisini vermektedir.

¹Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, Türk Anayasa Hukuku, 20. Baskı, Beta Yay., İstanbul, 2020, s. 486-487.

²Mehmet Merdan Hekimoğlu, Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları, Detay Yay., Ankara, 2004, s. 66-67.

³Yılmaz Aliefendioğlu, Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Yetkin Yay., Ankara, 1996, s. 212.

27. Bununla birlikte, giderim yönünden bu şekilde bir görüş savunulduğunda hemen akla benzer başvurularda, Anayasa Mahkemesinin -bugüne kadar benim de katıldığım şekilde- ihlalin dayanağı olan kanun hükmü ile ilgili olarak ya Türkiye Büyük Millet Meclisine çağrıda bulunması (örnek bazı kararlar için bkz.: Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019; Bedrettin Morina [GK], B. No: 2017/40089, 5/3/2020; Sabri Uhrağ [GK], B. No: 2017/34596, 29/12/2020; Muammer Bulut [GK], B. No: 2020/9066, 21/11/2024; Caner Şafak [GK], B. No: 2024/41763, 8/7/2025) ya da derece mahkemelerinden Anayasa'nın 152. maddesindeki itiraz yolu aracılığı ile kuralı Anayasa Mahkemesinin önüne getirme yolunu devreye sokmalarını istemesi gelmektedir (örnek bazı kararlar için bkz.: (Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022; Kemtaş Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. [GK], B. No: 2020/22192, 17/5/2023; Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Meryem Boyacıoğlu [1. B.], B. No: 2020/9020, 13/3/2025).

28. Bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin bizzat uyumsuzluğun esasını çözecek olan kanun hükmünden kaynaklanması durumunda Anayasa Mahkemesinin kullandığı bu iki yol da yasama organında ve derece mahkemelerinde belli ölçüde karşılık bulmuş ve bu şekilde ihlale sebebiyet veren kanun hükmü ya yapılan çağrı üzerine yasama organı tarafından kaldırılmış veya Anayasa'ya uygun hale getirilmiş ya da itiraz yolu ile derece mahkemelerince Anayasa Mahkemesinin önüne getirildiğinde iptal edilmiştir.

29. Bununla birlikte, ihlal kararının giderim kısmında Anayasa Mahkemesince her iki seçeneğe de yer verilmiş olmasına rağmen, yine de ihlale sebebiyet veren somut kanun hükmünün yasama organı tarafından kaldırılmaması veya itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesinin önüne getirilmemesi durumu söz konusu olabilmektedir (İhlal kararında her iki yol dile getirilmesine rağmen 31.07.2025 tarihine kadar bu çağrılardan olumlu sonuç alınamayan örnek bazı kararlar için bkz.: Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Fikret Aslan [GK], B. No: 2019/41241, 25/2/2025). Böyle bir durumda ise Anayasa Mahkemesinin insan haklarını koruma noktasındaki olumlu gayreti sonuçsuz kalabilmektedir.

30. Oysa, bireysel başvuru mekanizması ancak farklı paydaşların her birinin insan hakları ihlallerini giderme sorumluluğunu etkin biçimde kabul etmesi ve bu konuda kendilerinden beklenen performansı sergilemesi halinde işlerlik kazanacak bir sistemdir. Bu düzeydeki bir uygulama birliğinin varlığı halinde ancak bireysel başvurudan amaçlanan sonuç elde edilebilir.

31. İşte bu çerçevede Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanundan kaynaklandığını tespit etmesi durumunda; bu keyfiyeti yasama organına bildirdiğinde yasama organının ihlale sebebiyet veren hükme ilişkin yapması gerekenleri bir an evvel yapması; benzer şekilde derece mahkemelerinin ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesine taşınması gerekmektedir.

32. Zira, bireysel başvuru bir hak arama yolu olarak işin merkezine Anayasa Mahkemesini koymakla birlikte, bu hak arama yolundan istenilen olumlu sonuçların elde edilebilmesi için kamusal yetki kullanan tüm kişi ve kurumların hak ihlallerine sebebiyet vermeyen bir yaklaşımla görevlerini yerine getirmeye özen göstermeleri fevkalade önem arz etmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi dışındaki mahkemelere ve yasama organına ihlallerin ortadan kaldırılması noktasında oldukça önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiş durumdadır.

33. Nitekim, Anayasa'nın Başlangıç kısmında belirtildiği gibi, kuvvetler ayrılığı devlet organları arasında bir üstünlük sıralaması değil, yetki ve görevlerin kullanımıyla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliğidir. Bireysel başvuru sistemi de kamusal yetki kullanan tüm kişi, kurum ve kuruluşların bu işbirliği yaklaşımını sergilemesini gerektirmektedir.

34. Bununla birlikte, bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin doğrudan kanun hükmünden kaynaklanması halinde, yasama organı ve derece mahkemeleri kendilerinden beklenen katkıyı sunmadığında, devreye artık kaçınılmaz olarak, benim giderim yönünden bu karşıyda önerdiğim çözüm yolu sokulmalıdır.

35. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin, ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü itiraz yoluyla kendi önüne taşınması yolu çözüm olarak gündeme gelecektir. İfade etmek gerekir ki bu yöntemin “kendi kendine başvuru” biçiminde görülmesi doğru değildir; zira Anayasa'nın 152. maddesi, mahkeme sıfatını haiz tüm yargı organlarına bu yetkiyi tanımıştır. Bireysel başvuruda da Anayasa Mahkemesi aynı sıfatı taşımaktadır.

36. Aksi durumda ihlali giderme noktasında yasama organının kuralı kaldırma veya değiştirme ya da derece mahkemelerinin itiraz yolunu devreye sokma şeklindeki inisiyatiflerini beklemek gerekecektir. Nitekim, gelinen aşama itibarıyla, daha önce verilen kimi ihlal kararları bağlamında, mahkemeler ve yasama organının kendilerinden beklenen tam anlamıyla yapmadığı da gözlemlendiğinden, ihlale yol açan kanun hükmünün bizzat Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenip iptal edilmesi gibi daha etkili bir giderim yolunun uygulanması artık zorunluluk halini almıştır. Bu durum bireysel başvurudaki etkin hukuki korumanın tesisi ve ihlale sebebiyet veren kanun hükmündeki Anayasa'ya aykırılığın giderilebilmesi bakımından gereklidir.

37. Bu kapsamda, bireysel başvuru incelemelerinde bugüne dek ihlalin kanundan kaynaklanması durumunda belirtilen giderim yollarının ne ölçüde etkili olduğunu anlayabilmek için, bu konudaki istatistikleri kısaca incelemekte fayda vardır.

38. Anayasa Mahkemesi ihlalin kanun hükmünden kaynaklanması nedeniyle ilk olarak 30/5/2019 tarihinde yasama organına çağrıda bulunmuştur. Bu karardan iki buçuk yıl sonra 1/12/2022 tarihinde ise Anayasa Mahkemesince derece mahkemelerine Anayasa'nın 152. maddesi gereğince itiraz yolunun çalıştırılması yolu gösterilmeye başlanmıştır.

39. Anayasa Mahkemesi ilk olarak Y.T. kararında (bkz.: Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019) ihlalin kanundan kaynaklandığı gerekçesiyle 6458 sayılı Kanun'un 53. maddesinin (3) numaralı fıkrasında değişiklik yapılması hususundaki keyfiyetin yasama organına bildirilmesine karar vermiştir. Bahse konu ilk çağrı kararından 31.07.2025 tarihine kadar toplam 25 ihlal kararında yasama organına bu şekilde çağrıda bulunulmuştur. Yasama organı ise bu çağrılardan sonra sadece dört tanesinde ihlale sebebiyet veren kanun hükümlerinde değişiklik yapmıştır.

40. İhlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda Anayasa Mahkemesi ihlalin giderimi bağlamında Hulusi Yılmaz kararıyla (Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022) birlikte artık ihlale sebebiyet veren ve Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine başvurulmasının başvuruya konu olayın koşulları dikkate alındığında daha doğru bir yol olarak ortaya çıkmakta olduğuna işaret etmeye başlamıştır. Böylece Anayasa Mahkemesi artık ihlalin gideriminin bu şekilde sağlanabileceğini belirterek yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı derece mahkemelerine gönderirken, aynı zamanda bu mahkemelerden somut norm denetimi

yolu ile ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü Anayasa Mahkemesinin önüne getirmelerini beklemektedir. 01/12/2022 tarihinden 31.07.2025 tarihine kadar toplam 13 kararda ihlale sebebiyet veren sekiz kurala ilişkin Anayasa'nın 152. maddesi yolu derece mahkemelerine önerilmiş olup, sadece beş kurala ilişkin somut norm denetimi başvurusu Anayasa Mahkemesine yapılmıştır.

41. Yukarıda yer verilen istatistiki verilerde de görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesinin bugüne kadarki karar pratiği göz önüne alındığında, yasama organına yapılan çağrıların fevkalade sınırlı bir kısmında kanun değişikliğine gidildiği; derece mahkemelerine önerilen somut norm denetimi başvurularının ise kısmen gerçekleştirildiği görülmektedir.

42. Gelinen bu aşamada artık Anayasa Mahkemesinin kendisinin bireysel başvuru incelemesi sürecinde itiraz yolunu çalıştırmasının daha isabetli olacağı kanaatinde olduğum için, eldeki dosyada giderim yönünden çoğunluğun ulaştığı *"Kararın bir örneğinin mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulup başvurulmayacağına Anayasa'nun 152. maddesi uyarınca takdiri için yeniden yargılama yapılmak üzere Kayseri 5. Asliye Hukuk Mahkemesine gönderilmesi"* şeklindeki sonuca katılmamaktayım.

43. Sonuç olarak, bireysel başvuru sisteminin etkili bir hak arama yolu olarak devam edebilmesi için, Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda Anayasa'nın 152. maddesi kapsamında itiraz yolunu bizzat işletmesi zorunluluk halini almıştır.

44. Dolayısıyla ihlalin giderimi yönünden eldeki bireysel başvuruda ihlale sebebiyet veren kanun hükmü için itiraz yolunun çalıştırılması gerektiği gerekçesiyle bu dosyada giderim yönünden çoğunluğun ulaştığı sonuca katılmamaktayım.

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ